

Prosjektoppgave ved Handelshøyskolen BI

Demografiutfordringen

MAN5113 – Strategisk forretningsutvikling og innovasjon

Innleveringsdato:
06.05.2023

Stuedsted:
BI Oslo

Sammendrag

Endringer i befolkningssammensetning og mangel på helsepersonell er en stor utfordring for alle kommuner i årene som kommer. Formålet med vårt innovasjonsprosjekt var å undersøke hvilken kunnskap innbyggerne i Asker kommune har rundt denne utfordringen, hvordan man på best mulig måte kan informere og bevisstgjøre, og dermed gjøre befolkningen i stand til å gjøre gode valg og møte fremtiden bedre forberedt.

For å få kunnskap om hvordan Asker kommune jobber og tenker rundt demografiutfordringene hadde vi flere samtaler med nøkkelpersoner i Asker kommune fra flere tjenesteområder. Vi har også hatt tilgang til interne dokumenter som vi har brukt i vårt arbeid. Vi har søkt etter annen forskning og pågående arbeid knyttet til problemstillingen, både kommunalt, nasjonalt og internasjonalt.

I dette innovasjonsprosjektet har vi jobbet etter «Innovatørens metode». Vi har brukt fokusgruppeintervjuer med innbyggere rekruttert fra Asker kommunes innbyggerpanel. Intervjuene har gitt innsikt om hvordan deltakerne tenker rundt egen situasjon knyttet til spørsmålene; bolig, helse, økonomi og sosialt nettverk. Vi utviklet to prototyper, en i form av en tenkt fremtidig forside av Budstikka, og en velferdskalkulator for å teste ut og validere våre antakelser. Disse ble prøvd ut i fokusgruppeintervju runde to.

Våre antagelser var at folk flest ikke har tatt inn over seg hvordan livet deres kommer til å bli påvirket av de kommende demografiendringene. De fleste forventer at det offentlige vil stille opp for dem når de trenger det, at folk flest ikke har oversikt over hva de vil få i pensjon og at folk flest ikke har planlagt alderdommen sin. Disse antagelsene ble bekreftet gjennom innsiktsarbeidet. I tillegg fikk vi noen overraskelser i form av innspill fra deltakerne som gikk på at kommunen må involvere den yngre delen av befolkningen når det gjelder informasjon om demografiutfordringen.

Vi ønsket at vårt prosjekt skulle kunne bidra til Asker kommunes videre arbeid med demografiutfordringene. Vi ville derfor undersøke videre hva som skal til for å skape en forståelse og bevissthet av alvoret i situasjonen vi står ovenfor, og hva som skal til for å påvirke holdninger og atferd.

Hovedaktiviteter for gjennomføring av ideforslag

I vårt prosjekt har vi ikke utviklet et produkt som skal utvikles videre, men har opparbeidet oss verdifull innsikt som vi håper Asker kommune tar med seg inn i det videre arbeidet med demografiutfordringen. Resultatet av dette innovasjonsprosjektet vil bli overlevert til Asker kommune samt deltakerne i fokusgruppene.

Ut fra innsikten vi har opparbeidet oss gjennom dette prosjektet ser vi at det er et stort behov for å tydeliggjøre utfordringene og konsekvensene disse vil få for innbyggerne.

Asker kommune bør ta i bruk ulike kanaler for informasjon, for å treffe bredt i befolkningen, og sørge for at informasjonen også når yngre innbyggere, ikke kun den eldste aldersgruppen. Det blir viktig med tilstrekkelig kunnskap om hva som vekker oppmerksomheten til målgruppen, og lage en strategi som fungerer, i tråd med Furr og Dyer (2014). Videre anbefaler vi en prosess fremfor konkrete tiltak for å oppnå kunnskap og forståelse, og at tjenesteområdene i kommunen gjør dette i samarbeid. Hovedaktivitetene under er vår anbefaling til videre prosess.

Hovedaktiviteter
Kommunikasjonsstrategi – og plan knyttet til demografiutfordringen
Jevnlig informasjon til innbyggerne
Eksperimentere med forskjellige tilnærminger tilpasset ulike målgrupper/aldersgrupper
Bruke forskjellige kanaler for informasjon
Benytte nudging som virkemiddel

Innholdsfortegnelse

FORORD

INNLEDNING	1
SITUASJONSBESKRIVELSE	2
FREMIDSSCENARIO MOT 2040	3
VALG AV METODE FOR PROSJEKTET	5
VALGT PROBLEMSTILLING OG ANTAGELSER	6
«INNOVATØRENS METODE»	7
INNSIKT	8
PÅGÅENDE ARBEID MED DEMOGRAFIUTFORDRINGEN	8
EKSPERTSAMTALER	10
TILNÆRMING TIL INNSIKTSARBEIDET	12
REKRUTTERING, UTVALG OG GJENNOMFØRING AV FOKUSGRUPPEINTERVJUER	13
INNSIKT FRA FOKUSGRUPPEINTERVJUER	16
PROBLEM	22
ROTÅRSAKSANALYSE ETTER FØRSTE INTERVJURUNDE	22
PROBLEMDEFINISJON	24
KUNDEVISJON	25
UTVIKLING OG TESTING AV PROTOTYPE	26
INTERVENSJON 1 – SAK I BUDSTIKKA ANNO 2035	27
INTERVENSJON 2 – VELFERDSKALKULATOREN	29
TESTING AV PROTOTYPER	30
NY INNSIKT	31
ANBEFALING OM REALISERING	34
DISKUSJON/DRØFTING	35
KONKLUSJON	37
LITTERATURLISTE	40
VEDLEGG	43

Forord

Denne oppgaven er skrevet i forbindelse med masterstudiet Strategisk forretningsutvikling og innovasjon ved Handelshøyskolen BI Oslo. Gjennom denne oppgaven har vi undersøkt hvilken kunnskap innbyggerne i Asker kommune har rundt de kommende demografiutfordringene. Som ansatte i Asker kommune ønsket vi å bidra til at kommunen i større grad klarer å engasjere og mobilisere innbyggerne i arbeidet med å løse oppgaver og utfordringer vi står overfor i årene som kommer.

Vi ønsker å takke våre medstudenter, og veiledere Ragnvald Sannes og Espen Andersen for god faglig veiledning og tilbakemeldinger underveis i prosessen. Vi vil også takke de ansatte i Asker kommune som jobber med demografiutfordringen for mange gode samtaler, og stort engasjement rundt vår problemstilling.

Sist, men ikke minst ønsker vi å rette en stor takk til deltakerne fra innbyggerpanelet i Asker kommune for deres tid, engasjement, deling av erfaringer og tanker. Deres tilbakemeldinger og innsikt har gjort det mulig for oss å skrive denne oppgaven.

Innledning

Har du begynt å planlegge din alderdom, eller tenker du at dette først blir en problemstilling du må forholde deg til når du begynner å nærme deg pensjonsalder, eller kanskje enda senere? Da kan det hende du får deg en ubehagelig overraskelse.

Velferdsstaten står ovenfor en varslet krise, hvor en sterk økning i antall eldre og en nedgang i antall yrkesaktive, vil ha flere negative virkninger. Det vil bli et økt behov for helse- og omsorgstjenester, altså en økt økonomisk belastning i en allerede presset økonomisk situasjon. Dette vil skje samtidig som nedgangen i antall yrkesaktive vil gjøre det mer krevende å rekruttere arbeidskraft med riktig kompetanse. Noe som igjen vil bli forsterket hvis helse- og omsorgstjenester blir oppfattet som en sektor med uløselige oppgaver (Asker kommune, 2023). Dette, i tillegg til en økende knapphet på boliger som er tilpasset eldre, vil føre til at eldre i større grad må greie seg selv og bli boende hjemme lenger, noe som igjen krever at man tenker over sin egen aldring og livssituasjon. Hvis man ikke planlegger sin egen aldring, kan det få store konsekvenser, og det vil angå oss alle.

Forfatterne av denne oppgaven er ansatt i Asker kommune. Vi er opptatt av hvordan kommunen i større grad kan engasjere og mobilisere innbyggerne i arbeidet med å løse oppgavene og utfordringene vi står ovenfor i årene som kommer. Vi ønsker å bruke dette innovasjonsprosjektet til å se om vi kan finne tilnærminger som kan bidra til bevisstgjøring og endrede holdninger, slik at innbyggerne i større grad blir forberedt på fremtiden. Dette gjelder flere enn kun de eldre, da også de som er unge i dag må bli klar over situasjonen, så de får et bedre utgangspunkt for planlegging av eget liv.

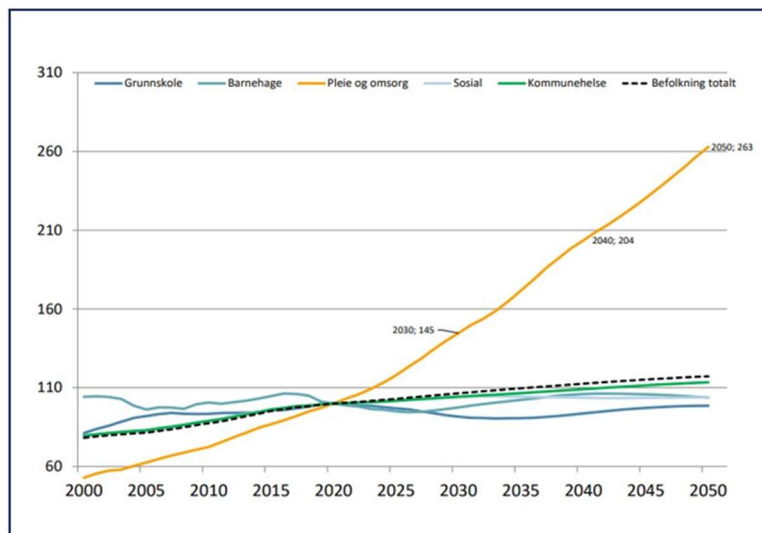
Høy usikkerhet sammen med en kompleks og utfordrende problemstilling, gjør at vi har valgt å bruke «The Innovators Method», heretter kalt «Innovatørens metode», i vårt prosjekt.

Fordi vi har jobbet kontinuerlig med å opparbeide oss innsikt, har det også kommet frem nye funn underveis i prosessen. Oppgaven er derfor bygget opp kronologisk i den rekkefølge vi har arbeidet.

Situasjonsbeskrivelse

I dette kapitlet beskriver vi først situasjonen Asker kommune står overfor i forhold til demografiutfordringene. Deretter beskriver vi fremtidsscenario mot 2040 dersom man ikke gjør noen tiltak i forhold til demografiutfordringen.

Norge er et trygt og godt land å leve i, og velferdsstaten har tatt godt vare på oss i mange år. Med stadig flere eldre, færre yngre og en sterkt økende mangel på helsefagarbeidere, vet man at stadig flere vil falle utenfor det sosiale sikkerhetsnettet vi har i dag. Det er stor fare for at det ikke vil være nok helsepersonell til å gi helsehjelp til den økende andel eldre i befolkningen. De store forventede endringene i befolkningssammensetning vil få betydelige konsekvenser for tjenestebehovet og Asker kommunes økonomi. Det er nødvendig å gjennomføre tiltak i dag for å sikre et godt helsetilbud og samtidig ta vare på kommunens økonomiske bærekraft i fremtiden (Asker kommune, 2023). Figurene under illustrerer demografiutfordringen og konsekvenser dette kan få for Asker kommune.

Figur 1. Økning i behovet for tjenester pr tjenesteområde (Asker kommune, 2022)

Figuren viser fremtidig behov for tjenester i Asker kommune som helhet om tjenestene leveres i samme omfang i fremtiden som i dag.

Pleie- og omsorgsområdet vil måtte forvente en kostnadsøkning på 40% i 2030 om tjenestene utføres i samme omfang som i dag. I 2040 forventes det at veksten er i underkant av 100% mot dagens nivå.

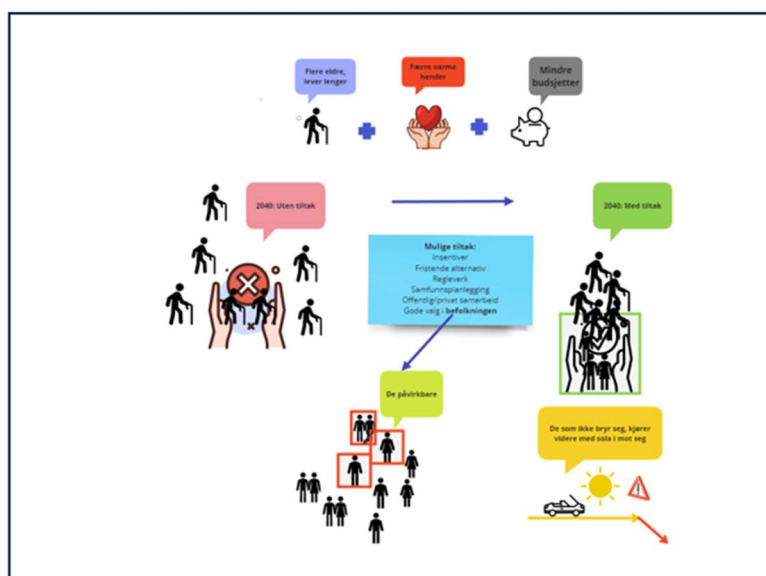
Tjeneste	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2030	2035	2040	2045	2050
Barnehage	79	69	37	21	0	7	-9	-12	-22	-2	42	76	75	56
Barnevern	4	4	3	3	0	0	-2	-4	-5	-6	-8	-6	-2	1
Grunnskole	-36	-18	11	14	0	-6	-10	-24	-36	-121	-136	-88	-32	-8
Helse	-12	-9	-6	-2	0	3	6	9	13	32	52	72	89	103
Pleie og omsorg	-188	-141	-100	-52	0	41	96	162	245	685	1 090	1 551	1 984	2 488
Sosial	-7	-6	-4	-2	0	0	2	3	5	12	11	9	9	10
Sum tjenester	-160	-101	-58	-18	0	44	82	135	199	599	1 052	1 614	2 123	2 650

Figur 2. Økte kostnader til pleie og omsorg (Internt dokument Asker kommune).

Allerede i 2025 forventes det med at behovet har økt med 245 millioner kroner årlig ved en videreføring av dagens praksis. I 2050 har dette økt til 2,5 milliarder kroner. Ulik vekst i fremtidig behov i de ulike sektorene, fører til et stort behov for omstilling mellom sektorene. For øvrige helsetjenestene ligger det an til en mer moderat vekst i prognosen, 13 millioner frem til 2025 og 103 millioner i 2050.

Fremtidsscenario mot 2040

Bildet under beskriver hvordan fremtidsscenarioet frem mot 2040 vil se ut med og uten tiltak. Dersom vi ikke gjør tiltak, vil flere vil falle utenfor det sosiale sikkerhetsnettet. Vi får flere eldre som har behov for helse- og omsorgstjenester samtidig som vi får færre helsearbeidere. Kostnader knyttet til helse og omsorg vil øke dramatisk, og det vil ikke være nok ressurser til alle som trenger bistand. Bildet illustrerer at vi er på full fart på vei mot stupet med sola i øynene som forhindrer oss i å se fareskiltet.

Figur 3. Rikt bilde

For å nå ønsket fremtidig situasjon, kreves bred og innsats og samarbeid mellom mange ulike aktører; kommune og næringsliv, men også innbyggerne og frivillighet. Det må settes i gang tiltak på flere områder, blant annet blir samfunnsplanlegging viktig.

I dag er det en utfordring at innbyggere med behov for kommunale helsetjenester bor spredt i hele kommunen. En konsekvens av dette er at helsepersonell bruker mye tid til transport mellom de som skal få hjelp og tilsvarende lite tid til å gi helsehjelp. Dette er dårlig utnyttelse av ressurser, og er en situasjon som må endres hvis man skal kunne opprettholde et tjenestetilbud på dagens nivå. Samlokalisering av offentlige bygg, tjenester og boliger vil legge til rette for lavere transportbehov (Asker kommune, 2022).

Ifølge forskningsrapport fra velferdsinstituttet NOVA som undersøkte eldres boligønsker, ønsker et klart flertall å fortsette å bo hjemme, for så å flytte til omsorgsbolig dersom de får økt behov for pleie og omsorg (Sandlie et al., 2023). Dette kan føre til utfordringer, da det økende antall eldre og pleietrengende igjen øker presset på offentlige tjenester. Med mangel på kvalifisert helsepersonell, vil det føre til at man ikke vil ha denne valgmuligheten på lik linje som vi hittil har hatt i stor grad.

Boligbygging er et langsiktig arbeid, og ifølge kommuneplan for Asker kommune (Asker kommune, 2020a) vil de strategiske valgene vi tar i dag, først gi resultater om 5–10 år. Det vi ser nå er at boligtilbudet og boligbehovet ikke samsvarer. Boligtilbudet endrer seg tregere enn endringene i befolkningssammensetning, og det er en utfordring å få bygget nok rimelige boliger. Økningen av antall eldre vil også føre til et behov for å bygge ut rundt 100 heldøgnsomsorgsplasser annethvert år, noe som ikke er økonomisk bærekraftig. Viktige målsettinger blir derfor å sikre at flest mulig kan bo hjemme lengst mulig, snu ressursinnsats fra reparasjon og behandling til forebygging og tidlig innsats, bistå innbyggerne med å forberede egen alderdom, og kommunisere og gi råd knyttet til dette (Asker kommune, 2023).

For å møte demografiutfordringene vi står ovenfor må Asker kommune tenke annerledes. Et av satsningsområdene som er nevnt i kommuneplanens samfunnsdel (Asker kommune, 2020a) er at Askersamfunnet skal ha tettsteder og

lokalsamfunn som er trygge, motstandsdyktige og bærekraftige, og man skal planlegge for et aldersvennlig samfunn. I temaplan «Leve hele livet» (Asker kommune, 2022) står det at viktige tiltak for å skape aldersvennlige lokalsamfunn blant annet er å utvikle sentrale og gode boliger, og satse på universell utforming i alle deler av samfunnsutviklingen. Temaplanen beskriver videre at utvikling og fortetting rundt knutepunkter kan være et nyttig grep for å bidra til å skape gode nærmiljøer, hvor ulike funksjoner og tjenester ligger nær hverandre. Satsningen på utvikling rundt knutepunkter er også en hovedstrategi for vekst i kommunen, og en viktig del av kommuneplanens samfunnsdel. Asker kommune er også i gang med å utforske nye boligkonsepter for å møte fremtidens behov og øke sosial bærekraft i form av å satse på en videre utvikling for å skape nye og varierte bomiljøer for ulike behov (Asker kommune, 2020a). Bedre tilgang til egnede boliger for eldre vil gi mulighet til å opprettholde selvstendighet og bo hjemme lengre, og videre redusere behovet for vedtaksbaserte tjenester (Asker kommune, 2024b). Temaplan for eiendom (Asker kommune, 2024c) skriver at det vektlegges en sterkere konsentrasjon av boliger til noen prioriterte vekstområder i nærhet til tettsteder, og man skal prioritere å bygge mindre boliger og leiligheter i tilknytning til tettsteder.

Forretningsverdi

Vi ønsker at vårt arbeid skal bidra til at Asker kommune kan bruke ressurser på en bedre måte, at innbyggerne kan få økt livskvalitet og at vi unngår at flere faller utenfor sikkerhetsnettet. Dersom folk blir mer bevisste og forstår hvilken alvorlig situasjon vi står ovenfor, kan det føre til at flere flytter til egnet bolig i god tid, eller tilpasser egen bolig for alderdommen, i tillegg til at flere tar ansvar for egen helse og økonomi. Ved å øke andelen av eldre som planlegger sin egen alderdom, og som tar større ansvar for eget liv, kan vi også bidra til at helsepersonell får en bedre arbeidshverdag med mindre stress.

Valg av metode for prosjektet

I dette kapitlet presenterer vi først valgt problemstilling og antakelser, deretter valg av tilnærming for prosjektet, «Innovatørens metode», med teori og begrunnelse av valget.

Valgt problemstilling og antagelser

I Norge har vi lenge hatt et velferdssamfunn hvor vi kan stole på at det offentlige hjelper oss når vi trenger bistand. Men nå endrer befolkningens aldersfordeling seg i Norge og i Asker kommune. Det vil gjøre det vanskeligere å tilby helsehjelp til alle som har behov for det. Kommende dyptgående endringer vil utfordre utformingen og leveransen av kommunens tjenester, og krever at vi forbereder innbyggerne på fremtiden.

Asker kommune skriver i sin temaplan «Leve hele livet» (Asker kommune, 2022) at kommunen skal tilrettelegge for at eldre enklere kan planlegge alderdommen, og mobilisere gjennom informasjon og andre aktiviteter for å oppnå dette.

Så er spørsmålet; Er innbyggerne klar over utfordringen vi står ovenfor, og hvilke konsekvenser dette vil kunne få? Hvis ikke, hvordan skal må nå frem med informasjon og legge dette frem slik at innbyggerne i kommunen tar inn over seg alvoret i situasjonen? Hvordan kan vi påvirke befolkningen, ikke bare de som er eldre nå, men også yngre generasjoner, slik at de tar grep tidlig nok?

Asker kommune har startet omfattende prosjekter for å håndtere disse demografiske endringene, forklart mer detaljert i kapittelet «pågående arbeid med demografiutfordringene». For at disse prosjektene skal lykkes, må innbyggerne engasjere seg, ta ansvar for eget liv og planlegge for fremtiden innen helse, bolig, økonomi og sosialt nettverk.

I forhold til valgt problemstilling, er våre antagelser følgende;

- Folk flest har ikke tatt inn over seg hvordan livet deres kommer til å bli påvirket av kommende demografiendringer
- Folk flest tror at alt ordner seg, det offentlige hjelper meg når jeg trenger det
- Folk flest har ikke oversikt over hva de får i pensjon
- Folk flest har ikke planlagt alderdommen sin

«Innovatørens metode»

Innovasjon handler om å gjøre noe nytt, og ta det nye i bruk. Det kan være introduksjon av noe helt nytt, eller vesentlig forbedringer av eksisterende produkter eller tjenester. I følge Schumpeter i Dodgson et al. (2008) gjelder det å finne og prøve ut nye kombinasjoner mellom teknologi, kunnskap og marked, noe som kan gjøre innovasjon til en problemløsende aktivitet i organisasjonen.

Samtidig handler innovasjon i stor grad om (nødvendig) endring, noe organisasjonen må være villig til, og ha evne til å gjennomføre. Endring kan være utfordrende, og organisatoriske og rutinemessige endringer kan oppleves så store at man unngår dem, selv om endringen er essensiell for kundene. Schumpeter i Fagerberg, Jan (2006) beskrev motstand mot endring som en potensiell trussel mot nye initiativer, noe som kan hemme og stoppe nødvendig innovasjon.

Forbedring og innovasjon er en av prinsippene for virksomhetsstyring i Asker kommune. Man skal skape rom for læring og innovasjon, og øke graden av samarbeid mellom offentlig sektor og sivilsamfunnet for å finne fremtidsrettede løsninger (Asker kommune, 2020b). Dette krever at man har en kultur for innovasjon, hvor man kan føle seg trygg på å tenke større tanker, og komme med ideer, selv om dette kan sette deg i en sårbar posisjon. Man må ha mot til å tenke nytt, og lære av feil og suksesser, og for å lære må man ha tillit til hverandre, da tillit minsker opportuniste samt øker kunnskapsdeling og fleksibilitet (Dodgson et al., 2008). Det krever også at man tenker sammen, og samarbeider, da motvilje til samarbeid kan stoppe innovasjon. Dodgson et al. (2008) skriver at innovasjon gjerne skjer gjennom kombinerte aktiviteter mellom mennesker som bygger på, og deler hverandres kunnskap og erfaring. Dette sammenfaller med teorien til Furr og Dyer (2014), som beskriver å jobbe i nettverk som en av fire nøkkelhandlinger som må til for å oppnå innsikt. Å jobbe i nettverk, samarbeide og søke bredt etter kunnskap er derfor helt essensielt.

For å snu usikkerhet til muligheter mener Furr & Dyer (2014) at man må prøve å forstå hvorfor noe ikke fungerer i utgangspunktet før man fokuserer på en løsning, og at man bør eksperimentere raskt og nøyaktig for å skape flere løsninger samtidig. Når man gjør flere eksperimenter, og tester antakelser og «unknowns» underveis, har man bedre muligheter for å finne gode løsninger.

Proessen som kalles «Innovatørens metode» innebærer fire steg (Furr & Dyer, 2014). Første steg er å søke bredt etter innsikt, og finne ut av problemer som er verdt å løse. Andre steg handler om å finne ut av rotårsaken til problemene; er det funksjonelle, sosiale eller emosjonelle behov kunden har? Steg tre handler om å lage flere enkle prototyper, og gjennom iterasjoner ende opp med en «minimum viable prototype», som igjen kan bli til et «minimum awesome product». Når løsningen er på plass, kan man se på forretningsmodell og tilpasse denne.

Furr og Dyer (2014) skriver at vi må finne gode måter å håndtere usikkerhetene på når omstendighetene endrer seg, og at man gjennom å stille spørsmål, observere, jobbe i nettverk og eksperimentering kan generere innsikt som skaper assosiasjoner. Demografiutfordringen kommer til å føre til store endringer for innbyggerne, og for å finne ut hvilken ide som er verdt å gå videre med, må vi eksperimentere. Vi har derfor jobbet kontinuerlig med innsikt, og eksperimentert i iterasjoner for å komme frem til en god løsning.

Innsikt

I dette kapitlet gjør vi rede for annet pågående arbeid med demografiutfordringen, både i Norge og resten av verden. Videre beskriver vi ekspertsamtaler vi gjennomførte for å skaffe oss innsikt i arbeidet som allerede gjøres rundt demografiutfordringen i Asker kommune. Deretter beskriver vi tilnærming til innsiktsarbeidet og hvordan vi jobbet med rekruttering, utvalg og gjennomføring av fokusgruppeintervjuer. Til slutt presenterer vi innsikt fra fokusgruppeintervjuene og våre funn og refleksjoner fra innsiktsarbeidet.

Pågående arbeid med demografiutfordringen

«Innovasjoner er bare verdifulle dersom de løser problemer» (Furr & Dyer, 2014, s. 70), og man må finne ut hva kunden virkelig har behov for, og hva som begeistrer. Klarer man å tilby produkter som løser problemer kundene ikke visste de hadde i utgangspunktet, eller som frembringer positive følelser, kan man skape engasjement og inspirasjon (Furr & Dyer, 2014).

Det første steget i «Innovatørens metode» er som tidligere nevnt å skaffe seg tilstrekkelig innsikt for å få tak i de virkelig gode ideene (Furr & Dyer, 2014)

Demografiutfordringen rammer ikke bare Norge, og det er pågående arbeid både i Norge og globalt. Furr og Dyer (2014) anbefaler å undersøke om andre har jobbet med liknende utfordringer, for å vurdere muligheter for å videreutvikle disse, dele opp eller slå sammen deler av løsninger som allerede er utviklet. I tråd med dette har vi søkt etter innsikt, både på hva som foregår globalt, i Norge, og i Asker kommune.

FN (2021) har erklært 2021 – 2030 for tiåret for god og sunn aldring, med hovedmål om å rette oppmerksomhet mot eldre menneskers behov når det kommer til helse, hvordan man på best mulig måte kan legge til rette for hvordan eldre selv kan ta vare på egen helse og livskvalitet. I følge FN (2021) er et tiår med vedvarende samarbeid og fokus på sunn aldring er nødvendig for å endre hvordan vi ser på alderdom, og for å kunne snu synet på eldrebølgen fra en utfordring til en mulighet.

Fordi den store økningen av antall eldre vil påvirke alle aspekter av våre samfunn, mener WHO (*WHO's Work on the UN Decade of Healthy Ageing*, 2021) at vi har behov for fundamentale endringer i forhold til hvordan vi tenker om alderdom og aldring, og hvilke handlinger vi gjør fremover.

Aldersvennlige omgivelser er en av satsningsområdene som blir nevnt. Man ønsker at det blir lagt til rette for at eldre får mulighet til å bo i omgivelser som kan øke trivsel og gi mulighet til å leve et verdig liv uavhengig av fysisk eller psykisk helse (*WHO's Work on the UN Decade of Healthy Ageing*, 2021).

Alderisme er et begrep som refererer til stereotyping og diskriminering av mennesker basert på deres alder, og strategier for å redusere dette er et annet satsningsområde. Alderisme er en stor barriere når det gjelder å evnen til å gjennomføre handlinger som er nødvendige for sunn aldring. Man mener at alderisme starter i barndommen og blir forsterket over tid. Strategier for å redusere fordommer og stereotypier er blant annet å fremme interaksjon mellom mennesker av forskjellige generasjoner, og sørge for å opplyse alle generasjoner (*WHO's Work on the UN Decade of Healthy Ageing*, 2021).

I Norge jobbes det også med informasjon på flere kanter. Senteret for et aldersvennlig Norge har informasjonskampanjen «planleggelitt.no» (Aldersvennlig Norge, 2023), som gir tips og råd til hvordan man lenger kan bo hjemme, og hvordan man kan få eller opprettholde god helse og et sosialt liv. KS

har laget et verktøy for å hjelpe kommuner med å planlegge for fremtiden (KS, 2024). Verktøyet viser til utfordringer i står ovenfor, gir en status på hva som er situasjonen i dag, og ved hjelp av et utvalg statistikk og indikatorer kan man utforske ulike veivalg for fremtiden.

Kampanjen «planlegge litt» (Aldersvennlig Norge, 2023) har mange råd, men er rettet mot den eldste delen av befolkningen. Det er usikkert i hvilken grad dette vil oppfattes som relevant for de som er under pensjonsalder. Fremtidsverktøyet til KS har mye informasjon, og kan vise til statistikk for kommunen du bor i. Vi oppfatter informasjonen som for overordnet og omfattende til å virke mobiliserende for endring på individnivå.

I Asker kommune er det etablert en tverrsektoriell administrativ portefølje, som har utviklingsaktiviteter knyttet til inkluderende og aldersvennlig steds- og boligutvikling. Prosjektene er organisert langs to hovedområder:

- **Organisering og effektivisering av helse- og omsorgstjenester.** Det er etablert et eget program for velferd. Program Velferd skal lede utviklingen mot «Bærekraftige helse- og omsorgstjenester, med mestring og livskvalitet». I dette ligger aktiviteter som fremme heltidskultur, bedre differensiering og fordeling av oppgaver mellom profesjoner, optimalisering av kjøreruter, bruk av trygghetsskapende teknologi for å gjøre det mulig å bo hjemme selv om man har fått betydelige helseutfordringer. Tidlig innsats og forebyggende arbeid må styrkes for å nå målet om flere hjemmeboende, og man skal samarbeide med kommunikasjonsseksjonen for å gi nødvendig informasjon i forhold til planlegging av alderdommen (internt dokument AK).
- **Tettstedsutvikling som skal fremme trygge og inkluderende bomiljøer.** I dette ligger både *analyse* og *planarbeid* for å bidra til at kommunen har en hensiktsmessig boligmasse, arbeid med *medvirkning-* og *samskaping*, samt *holdnings-* og *påvirkningsarbeid*

Ekspertsamtaler

Da vi bestemte oss for å gjøre et innovasjonsprosjekt knyttet til demografiutfordringen, hadde vi også et ønske om å kunne gjennomføre et

prosjekt som skulle være et bidrag til Asker kommunes arbeid for å løse denne samfunnsflokken.

I første omgang trengte vi mer kunnskap om prosjektene som kommunen allerede hadde etablert og tenkningen rundt de hva som er de største utfordringene kommunen står ovenfor.

Furr & Dyer (2014) skriver at det er viktig at man går bredt ut, klarer å koble informasjon som tilsynelatende ikke er relatert til det man undersøker, og at man jobber i nettverk. Vi startet derfor med å gjennomføre «ekspertsamtaler» med fire nøkkelpersoner i Asker kommune fra ulike tjenesteområder. Nøkkelpersonene er prosjektledere og andre med særskilt ansvar for ulike aktiviteter knyttet til problemområdet. Disse viste stor interesse for vårt prosjekt, og bekreftet at problemstillingen vi jobbet med var relevant for arbeidet som var igangsatt i Asker. I samtalene fikk vi identifisert flere temaer som kan være mulige utfordringer med tanke på å mobilisere innbyggere for endring. Vi har navnet noen kategorier som vil kunne være relevante i senere analyse av rotårsaker.

Vi som bor i villa

Boligmassen i Asker kommune har høy grad av eneboliger og småhusbebyggelse. Det har blitt bygget flere boligkompleks de siste 20 årene, men det er en mulighet for at «Askerbøringer» har kulturell identitet knyttet til at folk i «Askerbygda» helst bor i enebolig og småhus. Det kan gjøre terskelen høyere for å få Askerbøringer til å tenke at bytte av bolig er en del av forberedelsene til å bli eldre. Det var uttalt usikkerhet på om det var geografiske forskjeller i Asker når det gjelder slik identitet.

Vi flytter gjerne, men det er for dyrt!

Høy kjøpspris på nye leiligheter kan kanskje være et hinder for å bytte fra enebolig? Særlig hvis man bor sør i kommunen, hvor prisene på enebolig er lavere sammenliknet med prisen på nye leiligheter.

Vi er for unge til å planlegge!

Tenker 50-åringer på alderdom og planlegger for den? Blir noen fornærmet når de får «vi over 60» i posten? Samfunnet preges av at folk som blir eldre opprettholder en ung livsstil med høy aktivitet. Å planlegge for alderdom kan bli en uønsket påminnelse om at man eldes og etter hvert vil kunne ha behov for bistand eller helsehjelp.

Gjennom ekspertsamtalene ble det avklart at vårt prosjekt ville kunne gi verdi i form av innsikt til de pågående prosjektene i Asker. Vi avtalte derfor at vi skulle gjennomføre fokusgruppeintervjuer for å få bedre forståelse av innbyggernes nåværende situasjon. Furr og Dyer (2014) skriver at når man observerer sine omgivelser og jobber i nettverk, helst med mennesker som tenker annerledes enn deg selv, kan du få verdifull innsikt. Man kan også få noen overraskelser underveis, og overraskelsene kan også føre deg i en annen retning enn man først hadde sett for seg. I følge Furr og Dyer (2014) betyr overraskelser at man har lært noe nytt, og at det er her sann læring og innovasjon starter. Å snakke med innbyggerne ville også gjøre det mulig å validere eller avkrefte kategoriene beskrevet over, og utfordre våre egne antakelser og ideer. I tråd med «Innovatørens metode» vil kunnskapen fra disse intervjuene brukes til å utvikle prototyper på mulige innovasjoner. Samarbeidet med Asker kommune gjorde videre at vi fikk mulighet til å rekruttere deltakere til fokusgrupper fra Asker kommunes innbyggerpanel.

Tilnærming til innsiktsarbeidet

Dodgson et al (2008) skriver at det kan være lurt å møtes ansikt til ansikt for å utveksle ideer, for å redusere usikkerhet og øke tillit, som igjen kan øke kunnskapsdeling og stimulere til innovasjon.

Vi har videre valgt å benytte gruppeintervju, nærmere bestemt fokusgruppeintervju, fremfor intervju med enkeltpersoner. Et av formålene med å intervju i gruppe, er at dynamikken i gruppen gir mulighet for andre samtaler enn de vi ville fått med individuelle intervjuer. Det finnes ulike kriterier for hva som kjennetegner et fokusgruppeintervju. Dette gjelder både antall grupper, antall deltakere i hver gruppe og selve gjennomføringen av intervjuet. Malterud (2012) poengterer at valg av design og gjennomføring må være tilpasset problemstillingen som skal belyses. Vi har valgt et design som støtter intervjuer

som er eksplorative, og som kan gi grunnlag til å utvikle og utforske nye problemstillinger i tillegg til den direkte innsikten som ligger i selve samtalen. Vi har forsøkt å følge anbefalinger fra Malterud (2012) når det gjelder design og gjennomføring av intervjuene:

Gruppene bør være homogene, men deltakerne bør ikke kjenne hverandre. Selve intervjuet bør være noenlunde strukturert, med moderator i en relativt aktiv rolle. Det bør være mellom seks og ti deltakere på hver gruppe, og det bør være mellom tre og fem grupper. Det er vanlig å bruke rundt 90 minutter på et intervju, og intervjuet ledes av moderator i tillegg til at bør være en observatør og sekretær.

I intervjuet bør deltakerne oppmuntres til å primært samtale med hverandre, utforske, spørre og kommentere hverandres erfaringer og synspunkt. Dette i motsetning til at de svarer på intervjuer/moderators spørsmål etter tur. Det bør også bli gjort opptak av samtalen med tanke på transkribering til tekst og fremtidig analyse.

Rekruttering, utvalg og gjennomføring av fokusgruppeintervjuer

Asker kommunes innbyggerpanel ble opprettet i 2022, med et mål om å involvere innbyggerne til samarbeid og dialog, og gi de mulighet til å dele sine synspunkter rundt hvordan det skal være å bo og leve i Asker kommune (Asker kommune, 2024a). I desember 2023 var det registrert 629 innbyggere i innbyggerpanelet.

Vi fikk tillatelse til å bruke innbyggerpanelet til å rekruttere innbyggere til fokusgruppeintervjuer. Det ble laget en invitasjon hvor vi innledet kort rundt problemstillingen og inviterte til å delta i intervjuer, samt hva som var formålet med undersøkelsen. Invitasjonen ble sendt til 293 personer. Invitasjonen ligger som vedlegg 1.

Utvalg

Vår invitasjon førte til 42 påmeldte innbyggere. Vi gjorde et utvalg fra disse basert på alder, kjønn og bostedsadresse.

Deltakere fordelt på alder			
30 - 49	50 - 67	68 -75	75 +
Kvinne 38	Kvinne 59	Kvinne 72	Mann 81
Kvinne 48	Mann 65	Mann 69	Kvinne 74

Kvinne 41	Mann 58	Mann 67	Mann 76
Mann 49	Mann 69	Mann 70	Mann 81
		Mann 71	Mann 80
			Kvinne 76

Gjennomføring av intervjuene – første runde

Basert på input fra ekspertintervjuene, hadde vi identifisert *bolig, økonomi, helse og sosialt nettverk* som sentrale variabler i prosjektet. Videre ønsket vi å få kunnskap om deltakernes nåværende situasjon knyttet til disse variablene og hva som hadde vært førende for dette så langt. Derneøst ønsket vi også å få gruppa til å reflektere over hvordan dette ville være for dem i fremtiden.

Vi valgte derfor at intervjuene skulle være semistrukturerte med begrenset involvering fra moderator. Vi laget en intervjuguide med fire overordnede tema for samtalen, samt noen utdypende spørsmål til hvert tema som kan være aktuelle å stille underveis i intervjuet (intervjuguide, se vedlegg 2). De fire områdene var; Bolig, økonomi, helse og familie/sosialt nettverk. Tema *bolig* ble innledet med at deltakerne fikk utlevert et skjema hvor de kunne krysse av for de viktigste grunnene til at de hadde valgt å bosette seg der de hadde. Vi valgte denne tilnærmingen av flere grunner. For det første ville strukturen med å presentere faktorer for valg av bolig hjelpe medlemmene i gruppen til å komme i gang med presentere seg selv i en fremmed gruppe. Derneøst ønsket vi å få en åpen samtale og refleksjon rundt hvilken betydning de ulike faktorene har for valg av bolig. De øvrige temaene ble introdusert ved at intervjuer og observatør gjorde en felles refleksjon rundt temaet og sammenhenger mellom temaene.

For å fremme mest mulig lik intervjusituasjon, valgte vi å ha de samme rollene i alle intervjuene – altså at den samme personen ledet intervjuene og tilsvarende for rollen som observatør og referent. Vi hadde også avtalt at intervjuer og observatør underveis i intervjuet kunne be om en pause, hvor vi kunne reflektere høyt sammen om det som så langt hadde blitt snakket om i gruppa, mens gruppa kun hører på hva som blir sagt, for så å gi samtalen tilbake til fokusgruppa. Dette er en metode som kalles *reflekterende team*, og er hentet fra en familierapeutisk tradisjon utviklet av psykiater Tom Andersen på 80-tallet (Andersen, 1987). Ideen bak dette er å innta en ikke-ekspertrolle hvor man gjennom refleksjonen

stimulerer til nysgjerrighet på egne holdninger, meninger og forståelse av egen situasjon.

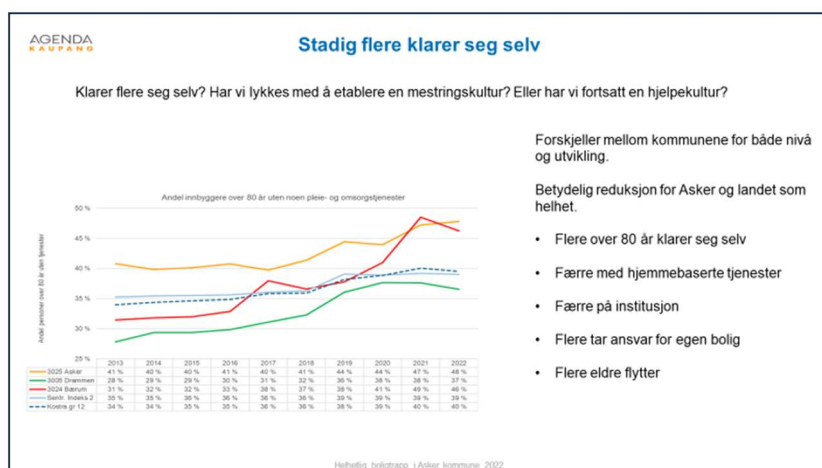
Intervjuene fant sted i Asker kommunes lokaler, hvor deltakerne og intervjuerne satt rundt samme bord. Intervjuerne var plassert på den ene enden, og deltakerne på den andre. I to grupper hadde vi ektepar, men bortsett fra det var ingen av deltakerne kjent med hverandre fra før av.

Det ble gjort lydopptak av alle fokusgruppeintervjuene via Teams, og auto-transkribert. Alle transkripsjonene ble kvalitetssikret og rettet gjennom å lytte til alle samtalene på nytt.

Intervjuene ble innledet med en presentasjon av oss som deltakere, utdypende informasjon om problemstilling, prosjektet og prosessen som hadde ledet til invitasjonen om deltakelse i intervju. Vi gikk også igjennom planen for gjennomføring av selve intervjuet, innhentet skriftlig samtykke til opptak og transkribering, samt signert taushetserklæring knyttet til innhold som ble delt i intervjuet (vedlegg 3). Til sist ble deltakerne bedt om å gi en kort presentasjon av seg selv.

I denne innledende fasen ble det lagt vekt på å skape et trygt samtaleklima, slik at vi kunne få mest mulig innsikt ut av intervjuene. Målet var å få frem intervjuobjektens tanker, meninger og holdninger uten at de ble vesentlig påvirket av våre egne antakelser rundt problemstillingen, og uten at de begrenset hvilke tanker de ville dele i gruppa. Det ble presisert at deltakerne ikke skulle dele informasjon de ikke var komfortable med å dele.

Etter at de innledende øvelsene med formalia var gjennomført, ble gruppen vist figur 1 (side 2). Denne viser beregnet utvikling i behov for helse- og omsorgstjenester sammenliknet med andre tjenester i kommunen. Deretter tabellen i figur 2 (side 3) som viser beregnet økning av kostnader til helse og omsorgstjenester fra 2021 til 2050. Til sist ble de vist en graf (figur 4) som viser en utvikling hvor den eldre delen av befolkningen er friskere nå enn tidligere, og i mindre grad har behov for helsehjelp (Agenda Kaupang, 2022). Disse figurene belyser landskapet og fremtidsscenarioet vi er på vei inn i. Deretter ble de fire temaene introdusert som beskrevet lenger opp.

Figur 4. Stadig flere klarer seg selv

Innsikt fra fokusgruppeintervjuer

I alle gruppene ga deltakerne, og aller mest de yngste deltakerne, uttrykk for overraskelse og bekymring etter den innledende gjennomgangen.

«Når jeg så tallene tenkte jeg herregud, hvordan skal dette gå.»

Med unntak av én deltaker som jobbet mye med frivillighet og pårørendearbeid, var ingen klar over hvor omfattende utfordringer vi står ovenfor.

Enkelte deltakere stilte spørsmål ved figurene som ble presentert og forsøkte å problematisere fremstillingen eller tallmaterialet.

Bolig

Majoriteten av deltakerne bodde i enebolig, eller tilsvarende, men i hver av gruppene var det fra en til to personer som bodde i leilighet. De ga uttrykk for at dette hadde vært et bevisst valg, og som de var fornøyde med. Flere framhevet at boligkompleksene fungerte som sosiale, ivaretagende fellesskap.

I alle gruppene var det noen som ønsket å bli boende i eneboligen resten av livet. Dette hadde ulike begrunnelser; En viktig begrunnelse for flere var at de ikke ønsket å flytte fra venner i nabolaget og kjente omgivelser. En deltaker sa;

«Jeg har grodd fast der jeg bor. Andre sier jeg bør flytte mens jeg kan, før det er for sent. Men jeg mener at så lenge du er oppegående og i stand til å ta vare på deg selv, er det ikke noe problem å utsette sånt.»

Flere sa også at de ikke ønsket å flytte til et sted med dårlige muligheter for parkeringsplasser, eller manglende muligheter til gjesteparkering. Andre oppga at de ikke ønsket å måtte kvitte seg med eiendeler for å flytte til et sted med mindre plass. Noen sa at muligheten til å jobbe i hagen var viktig.

Det var også flere som sa de hadde begynt å vurdere å bytte fra bolig til leilighet, og trodde de kom til å gjøre det på sikt. De var imidlertid bekymret med tanke på dårlige muligheter for at de eller gjester ikke skulle kunne parkere etter flytting til nye leiligheter. Økonomi og byttekostnader ble tematisert i alle gruppene. Flere var usikre på om de ville få nok for boligen de hadde til å kunne kjøpe en leilighet uten å ta opp lån. Dette ble problematisert uavhengig av alder og om de bodde i sør eller nord.

Økonomi

Det er variasjon innad i gruppene, og mellom gruppene når det gjelder økonomisk nå-situasjon samt planer og forventninger til framtiden. I forhold til planlegging ble det nevnt at det ofte handler mer om tilfeldigheter enn planlegging.

«Jeg har ikke peiling på hva jeg får i pensjon. Burde kanskje vite litt mer om det i forhold til planlegging.»

Blant de yngste deltakerne var det noen som ikke hadde overskudd i hverdagen til å planlegge økonomisk framtid. De hadde nok med å få dagens økonomi til å gå rundt. Det var flere som belaget seg på fremtidig arv fra foreldre som en viktig faktor for egen og barnas økonomiske framtid.

I de to gruppene med de yngste deltakerne var det flere som sa at kompliserte pensjonsregler gjorde det veldig utfordrende å planlegge sin økonomiske framtid. Dette gjelder både vanskene med å finne ut hvor mye de vil få i pensjon, men også virkningen deres beslutninger om når de skal gå på pensjon vil ha på hvor mye de vil motta. I disse gruppene diskuterte de også viktigheten av å hjelpe barna med å etablere seg på boligmarkedet, og behovet for å planlegge for egen økonomisk trygghet i alderdommen. Det var flere som meldte at de ikke ville klare seg

økonomisk eller få store økonomiske utfordringer uten ektefellens inntekt. Dette var et funn på tvers av gruppene.

I de to gruppene med de eldste deltakerne var de fleste pensjonister. Her var de fleste deltakerne opptatt av å være gjeldfri og ikke å måtte bekymre seg for betaling av boliglån, spare penger og planlegge for deres fremtidige økonomiske situasjon. Noen deltakere var også opptatt av å kunne etterlate seg en arv til sine barn. Ett medlem nevner hen har kuttet i eget forbruk og lever på et «pensjonsbudsjett» for å forberede seg på pensjonen som snart kommer.

Helse

I alle gruppene var deltakerne opptatt av sammenhengen mellom helse og livskvalitet. I de to gruppene med de yngste deltakerne var det flere som ga uttrykk for at de ikke var så fysisk aktive som de mente at de burde være. I flere av gruppene var det deltakere som gikk i stedet for å kjøre som en del av sin fysiske aktivitet. Det var også flere deltakere som trente regelmessig på treningssenter og tilsvarende. I to av gruppene snakket deltakerne om trenings- og aktivitetstilbudet til Asker kommune. De mente det var mange nok og gode aktiviteter, men problematiserte muligheten for transport til disse aktivitetene. Se mer om dette i avsnittet om transport lenger ned.

Sosialt nettverk

Det er lite variasjon mellom gruppene når det gjelder sosialt nettverk. I gruppene med de yngste deltakerne er det noen som har et sosialt miljø som et resultat av at de har blitt venner med foreldre til venner av barna. I alle gruppene er det deltakere som har et vennemiljø basert på nabolaget i tillegg til andre venner som bor andre steder. Ønsket om å opprettholde vennemiljø ble nevnt av flere et hinder for å flytte til leilighet.

«Jeg skal ikke flytte mer enn 500-600 meter fra der jeg bor i dag.»

Noen av deltakerne har aktive strategier for å etablere relasjoner, som for eksempel å alltid hilse når de møter noen på tur. Andre gir uttrykk for at de synes det kan være vanskelig å knytte kontakt med folk de ikke har noen relasjon til i forkant.

I alle gruppene snakket deltakerne om betydningen av at kommunen har møteplasser hvor man kan bli kjent med nye personer. Innbyggertorgene og aktivitetene der ble nevnt som viktige for dette. Flere nevnte også at Asker sentrum har blitt utviklet fint med flere naturlige møteplasser og torg. Deltakerne mente at kommunen bør jobbe mer med å lage tilsvarende i de andre kommunesentrene.

Det ble også samtale om betydningen av å ha bomiljø med sammensatte aldersgrupper, slik at man kunne ha sosial kontakt på tvers av generasjoner. Dette vil gjøre det lettere å få hjelp eller støtte til å gjennomføre enkle aktiviteter, samtidig som det kan gjøre tilværelsen mer meningsfull for de som gir slik støtte.

Transport, parkering og offentlig kommunikasjon

Uansett hvilket av de fire hovedtemaene som egentlig var på dagsorden, ble offentlig transport, trafikale utfordringer og parkering samtaletema flere ganger i løpet av intervjuet. Dette gjaldt alle gruppene. I gruppene med de yngste deltakerne ble pendlerkøen mot Oslo og Drammen fremhevet som grunnlag for valg av boområde. Begrensede muligheter for pendlerparkering ble også kritisert av noen deltakere. En av deltakerne sa hen brukte Asker sentrum mindre enn før, da det var fjernet flere HC-parkeringsplasser. Dette var et stort savn for denne personen.

Bedre offentlig kommunikasjon mellom de forskjellige kommunesentrene ble også nevnt av flere deltakere. Det er ikke alle sentra som har det samme tilbudet, og da må det være enkelt å forflytte seg fra ett senter til et annet uten privatbil.

I flere av gruppene ble det problematisert at det er inkonsekvent at det offentlige på den ene siden oppfordrer til fysisk aktivitet, og på den andre siden gjør det vanskeligere for eldre og andre med mobilitetsutfordringer å forflytte seg uten privatbil. Det offentlige kommunikasjonsnettverket er tungvint å bruke og hindrer gruppen i å benytte seg av de gode tilbudene som er etablert i kommunen. Dette blir ytterligere forsterket når gangveier og fortau blir dårlig brøytet på vinteren.

En deltaker foreslo at kommunen burde opprette transportordninger som kunne hente og bringe deltakere til aktiviteter. Dette gjaldt spesielt til NaKuHel, et

folkehelsesenter og frivilligsentral, og som i praksis ikke kan benyttes av innbyggere utenfor Asker sentrum med mindre de har tilgang på privat transport.

Det var flere som kritiserte Asker kommune for å ikke se på denne typen transportordninger som en investering, og som på sikt ville føre til reduserte kostnader innen helse og omsorg.

Andre funn og observasjoner

De fleste deltakerne hadde en grunnleggende tillit og sterk forventning til at det offentlige ville stille opp med hjelp og bistand hvis de skulle bli hjelpetrengende. Flere ganger i løpet av intervjuene refererte intervjuer til de kommende endringene og hvilke utfordringer vi ville stå ovenfor, uten at det hadde stor effekt på forventningene og det selvfølgelig i at man skulle få hjelp når man trenger det.

«Det er bra at vi lever lenger og blir eldre, men det er kommunens ansvar dette med sykehjem og hjemmetjenesten.»

Flere deltakere nevnte imidlertid viktigheten av frivillighet og pårørende, og støtte for disse, etter som begrenset økonomi og vansker med rekruttering i økende grad vil utfordre dagens velferdstjenester. En deltaker nevnte at pårørende allerede i dag gjør like mye som all kommunal helse- og omsorgstjeneste, og at man i fremtiden vil måtte gjøre enda mer.

Et annet, interessant funn, var gjennomgående kommentarer i fokusgruppene om at man burde involvere den yngre del av innbyggerne når det gjelder å informere om demografiutfordringen.

"Jeg tror vi må få yngre mennesker på banen og engasjere disse, motivere disse rundt dette med planlegging.»

Gjennom forberedelsene til prosjektet, samtaler med eksperter og gjennomgang av interne dokumenter har vi sett at informasjonen som gis på nasjonalt nivå og i Asker kommune hovedsakelig retter seg mot den eldste aldersgruppen. Fra fokusgruppeintervjuene var det tydelig at problemstillingen engasjerte i alle aldre. I alle gruppene ble det sagt at man må øke innsatsen mot yngre aldergrupper slik at de får mer informasjon og kunnskap om dette, fordi det kommer til å berøre oss

alle. Dette sammenfaller med satsningen WHO har rundt alderisme, og at fundamentale endringer må til i forhold til hvordan vi tenker om alderdom.

Refleksjoner etter intervjuene

I intervjuguiden hadde vi lagt opp til at gruppene skulle samtale om temaene bosituasjon, økonomi, helse og sosialt nettverk. Analysen har gitt funn og observasjoner innen alle temaene, men vi erfarte under intervjuene at noen temaer ble oppfattet som mer relevante og engasjerende i gruppene. Temaene bolig, økonomi og til dels sosialt nettverk har gitt mye relevant innsikt knyttet opp mot den overordnede problemstillingen. Helse har i mindre grad blitt belyst. Det som er mer overraskende er hvordan alle gruppene legger vekt på betydningen av transport og parkering når de skal begrunne valg av boform. Dette gir føringer for hvordan vi vil jobbe med å utforme intervensjoner.

Furr Dyer (2014) skriver at man skal trå forsiktig ved bruk av fokusgrupper på grunn av økt fare for gruppetenkning. Vi opplevde ikke at gruppetenkning var en utfordring i disse samtalene, og deltakerne hadde forskjellig syn og meninger rundt temaene som ble diskutert.

Innsikten fra fokusgruppeintervjuene bekreftet alle antagelsene våre. Ingen var klar over hvilken situasjon vi står ovenfor; alle hadde hørt om eldrebølgen, men ingen hadde formening om alvoret i situasjonen vi er på vei inn i. Deltakerne ble overrasket over tallene og figurene som ble presentert. Enkelte avviste også tallene i presentasjonen, og mente dette måtte være feil eller manipulasjon av tall og statistikk. I forhold til holdninger så vi at det å måtte tenke annerledes, og å måtte endre seg er vanskelig.

«Tror ikke folk orker å tenke på utfordringer før det blir krise og man er midt oppe i det, eller at man ikke tror det kommer til å skje.»

En ting deltakerne hadde til felles var engasjement, og uten engasjement er det vanskelig å samle ideer som kan brukes videre. Deltakerne ønsker å påvirke hva som skjer rundt dem, og den emosjonelle og sosiale dimensjonen var helt tydelig viktig for dem, noe som er i tråd med teorien til Furr og Dyer (2014).

Alle deltakerne var positive til å bli invitert tilbake igjen, for å teste ut en eventuell prototype. Ifølge rapport fra Accenture (Accenture Song, 2023) kan

også det å få mulighet til å være med på å skape og forme et produkt, gjøre følgere til deltakere, noe som igjen er i tråd med tankene rundt medborgerskap og samskaping.

Etter analysen av fokusgruppeintervjuene ble vi invitert inn til et tverrsektorielt arbeidsmøte i Asker kommune hvor vi presenterte våre funn. Deltakere var med fra flere tjenesteområder, og en representant fra Senter for aldersvennlig Norge deltok i møtet. Funnene fra fokusgruppeintervjuene sammenfaller i stor grad med andre undersøkelser som er gjort, men de ble svært interessert i tilbakemeldingene fra innbyggerpanelet rundt dette med at man bør involvere yngre grupper i befolkningen, og ikke kun rette informasjon mot den eldste aldersgruppen. De ønsket også at vi kunne undersøke videre hvordan slik informasjon bør utformes, slik at den kan treffe bredt.

Problem

I denne delen av oppgaven fremstiller vi først rotårsaksanalyse etter første intervjurunde. Deretter beskriver vi problemdefinisjon og kundevisjon.

For å kunne løse et problem, må man ifølge Furr og Dyer (2014) få en dyp forståelse for, og tilstrekkelig innsikt i utfordringen og hvilken jobb som må gjøres, og man må forstå at det kan være både sosiale og emosjonelle behov i tillegg til de funksjonelle. De skriver videre at denne forståelsen kan føre til løsninger man ikke ville vurdert da man startet. I følge Furr og Dyer (2014) kan man også tenke på «the job-to-be-done» som å spørre seg selv hva kundene ønsker. I vårt prosjekt er antagelsen at folk flest ikke har tilstrekkelig kunnskap om utfordringen vi står ovenfor, og vi ønsker å bidra til at de får mer informasjon, som fører til bevisstgjøring. Vårt prosjekt handler heller ikke om å oppnå økonomisk gevinst, men at vi kan bidra til å gi innbyggerne noe de ikke visste at de ønsket eller trengte.

Rotårsaksanalyse etter første intervjurunde

Etter de innledende ekspertintervjuene laget vi tre kategorier for å gruppere innbyggeres holdning til endringer. Vi vil videre drøfte funnene fra fokusgruppene i lys av disse kategoriene.

Vi har ikke tydelige funn fra intervjuene som underbygger grupperingen «*Vi som bor i villa*». Flere deltakere ga uttrykk for at de skulle bli boende i sin enebolig, eller flytte til ny, mer praktisk enebolig, men vi har ikke holdepunkt for at dette er knyttet opp til identitet om hvordan Askerbygda skal være. Det var også flere som bodde i småhus eller enebolig og som så for seg at de skulle flytte til leilighet «når tiden er inne».

Det er imidlertid mange funn som bekrefter at «*Vi flytter gjerne, men det er for dyrt!*» er en relevant kategori og det samme kan synes å gjelde for kategorien «Vi er for unge til å planlegge».

Våre funn viser at det er flere utfordringer knyttet til innbyggernes kunnskap om demografiutfordringen. Denne rotårsaksanalysen bidrar til å identifisere de underliggende årsakene til hovedfunnet vårt, som er slik vi ser det at innbyggerne ikke er klar over hvilke konsekvenser de kommende demografiendringene kan få får dem.

Vi brukte malen for rotårsaksanalyse fra verktøykassen til «Innovatørens metode» for å bryte ned denne problemstillingen til en rotårsak som vi ønsker å gå videre med.

Observasjon/Innsikt Innbyggere i Asker kommune er ikke klar over hvilke konsekvenser demografiendringene kan få
Hvorfor? Fordi innbyggerne har erfaring med at det meste ordner seg så lenge man gjør det som er forventet av en som innbygger
Hvorfor? Fordi vi bor i et velstående land og Asker kommune er en veldrevet kommune som gir flere tjenester enn bare det som er lovpålagte velferdsoppgaver
Hvorfor? Fordi vi som nasjon gjennom generasjoner har erfart at velferden blir bedre etter hvert som velstanden øker. Vi har lite eller ingen erfaringer med at det kuttes i helsetjenester.

Hvorfor? Dette har vært en stabil utvikling gjennom flere generasjoner
Hvorfor? Fordi man ikke tror at dette kommer til å gjelde meg og dette er et problem som ligger langt frem i tid
Rotårsak Det er en kombinasjon av faktorer som spiller inn: - Mangel på informasjon om kommende endringer til riktig målgruppe - Utfordring ligger for langt frem i tid til at det mobiliserer for endring - Dette gjelder trolig ikke meg, jeg er jo frisk - Vi har en velfungerende velferdsstat i Norge

Problemedefinisjon

Rotårsaksanalysen viser at vi jobber med et tema som innbyggerne ikke oppfatter som et problem. Innbyggerne har ikke tatt informasjon om de kommende endringene inn over seg, men de har kanskje heller ikke fått riktig og god nok informasjon hvilke endringer og utfordringer vi står ovenfor. Dette gjelder særlig de yngste gruppene som ikke har nådd pensjonsalder. Innsikten fra både fokusgruppeintervjuer, ekspertintervjuer, og interne arbeidsmøter viser det samme; innbyggerne er ikke klar over hvilke konsekvenser demografiendringen vil kunne få. Dette kan skyldes at kommunen til nå ikke klart å formidle informasjon om utfordringene til innbyggerne på en god måte, eller at problemet er at innbyggerne ikke har oppfattet informasjonen som relevant for dem.

Ut fra analysen fra fokusgruppeintervjuene ser vi at dette kan skyldes flere faktorer, hvor de viktigste er:

- Mangel på informasjon om kommende endringer til riktig målgruppe
- Utfordring ligger for langt frem i tid til at det mobiliserer for endring
- Dette gjelder trolig ikke meg, jeg er jo frisk
- Jeg forventer at vår velfungerende velferdsstat stiller opp

Kundevisjon

Furr & Dyer (2014) skriver at en tydelig kundevisjon vil være en guide med tanke på å utvikle løsninger. Når man har definert en tydelig målgruppe, og gitt en beskrivelse av den mest kritiske problemstillingen, kan man utarbeide en kort og fokusert visjon for fremtiden.

I vårt prosjekt er målgruppen for kommunikasjon og samhandling i utgangspunktet alle innbyggerne i Asker kommune, da velferdsstaten i fremtiden ikke vil kunne gi tjenester til alle med behov, og alle vil kjenne på konsekvenser av dette. Likevel må vi nyansere målgruppene i forhold til de fire temaene bolig, helse, økonomi og sosialt nettverk. Vi vurderer at målgruppen kommunikasjon knyttet til planlegging av framtidig boligsituasjon blir mer relevant for de som allerede har vært etablerte i noen år, og kanskje har barn som er på vei ut av hjemmet. Økonomi, helse og sosialt nettverk kan være relevant fra man er ferdig med utdanning og starter i arbeidslivet. Vi vil ikke inkludere den yngste delen av befolkningen som målgruppe i denne sammenhengen, selv om vi synes at informasjon også bør gis til denne gruppen for å hjelpe dem med å planlegge fremtiden.

En av de største utfordringene som innbyggerne møter, er først og fremst at de ikke har tilstrekkelig innsikt, kunnskap og forståelse for hvordan de fremtidige endringene i befolknings sammensetningen vil kunne ha innvirkning på dem eller at dette i det hele tatt er en viktig sak i livene deres. Dette kommer tydelig frem fra fokusgruppeintervjuene, og bekreftes som en utfordring av de som jobber med demografiutfordringen i Asker kommune.

I forhold til visjon for fremtiden, vil målrettet kommunikasjon tilpasset ulike grupper og som fører til endret atferd være viktig. Ønsket utfall er at innbyggerne på et tidlig tidspunkt planlegger og tar ansvar for egen alderdom, og at kommunen og innbyggerne spiller på lag i å løse utfordringene som kommer.

Vårt verdiforslag basert på visjonen for fremtiden: Innbyggerne har fått og forstått viktig informasjon om hvordan befolkningsutviklingen kan skape utfordringer, og de gjør tiltak i god tid for å være godt forberedt på fremtiden.

Utvikling og testing av prototype

I dette kapitlet vil vi vise hvordan vi lagde to prototyper, intervensjon 1- sak i Budstikka anno 2035 og intervensjon 2 - velferds kalkulatoren, basert på prinsipper for påvirkning og nudging. Deretter beskriver vi testing av prototyper, og ny innsikt etter fokusgruppeintervjuer runde to.

Etter å ha identifisert rotårsaker, og fått tilstrekkelig innsikt i hva som faktisk er problemet, anbefaler Furr og Dyer (2014) at man går bredt ut og utfører en rekke eksperimenter for å teste og validere antakelser. De sier også at det er viktig å ikke kun ha oppmerksomhet på en løsning, men at man bør bruke eksperimenter for å skape flere løsninger samtidig. Å gå bredt ut er viktig når man leter etter en løsning, da dette leder til flere muligheter og kombinasjoner, og når man kobler problem og løsning sammen ved bruk av flere prototyper, kaster man ikke bort ressurser på uønskede løsninger (Furr & Dyer, 2014).

McAfee & Brynjolfsson (2017) viser flere steder i sin bok til forskningen til Daniel Kahneman, og hans teorier om system 1 og 2. System 1 handler om den automatiske tenkningen vi gjør, hvor vi søker etter raske og enkle løsninger. Fordi system 1 opererer automatisk og kjapt, klarer vi ofte ikke å ta all relevant informasjon med i betraktning, og vi har en tendens til å favorisere informasjon som støtter våre eksisterende antakelser. Dette kan skape utfordringer når det gjelder å utarbeide informasjon som treffer de ønskede målgruppene. Vi er mer opptatt av hva vi kan tape enn hva vi kan vinne (Kahneman, 2012), men hva vil fungere best når det gjelder å informere og påvirke holdninger rundt demografiutfordringen? Vil trusler, som kan skape en intens respons (Christensen & Raynor, 2003) være løsningen, eller kan nudging være svaret?

Før vi begynte å utvikle prototypene, intervjuet vi klimapsykolog Knut Ivar Karevold. Han har lang erfaring fra arbeid med holdningsendring på samfunnsnivå. I intervjuet presenterte vi innovasjonsprosjektet og problemstillingen knyttet til holdningsendringer på gruppenivå og vi drøftet ulike tilnærminger for intervensjoner. Knut Ivar introduserte *nudging* som effektivt virkemiddel for endring. Nudging kan beskrives som en subtil måte å påvirke

atferd på, uten å begrense valgfriheten til individene og kan grovt deles inn i tre typer:

Fysisk nudging

Dette innebærer å justere det fysiske miljøet for å gjøre det ønskede alternativet mer tilgjengelig eller attraktivt. For eksempel kan man endre plasseringen av sunne matvarer i en kafeteria slik at de er mer synlige og dermed lettere å velge.

Kommunikasjonsnudging

Her handler det om å formidle budskapet eller informasjonen på en måte som appellerer til folks følelser, verdier eller sosiale normer. Et eksempel kan være å bruke positive ord og bilder i helsekampanjer for å motivere til sunnere valg.

Levende nudging

Denne tilnærmingen bruker troverdige eksempler eller påvirkere for å demonstrere fordelene med det ønskede alternativet. For eksempel kan man la kjente personer eller rollemodeller dele sine erfaringer med å velge sunnere alternativer.

I tillegg kommer kunnskap om beslutningsadferd som viser hvordan økonomiske incentiver eller sanksjoner kan fremme endring i adferd. I dette ligger bl.a. at folk prioriterer å unngå å tape penger, fremfor å tjene penger, noe vi ønsket å ta med i en av intervensjonene vi laget.

I det første runden med fokusgruppeintervjuer ble samtalene styrt rundt teamene bosituasjon, familie og sosialt nettverk, helse og økonomi. Basert på analysene av intervjuene valgte vi å avgrense temaene og forsøke å få bedre forståelse av faktorer som påvirker valg av boligformer. Vi ønsket også å undersøke hva som skal til for å vekke oppmerksomheten til innbyggerne, for å skape forståelse av alvoret i situasjonen vi står ovenfor.

Vi bestemte oss for å gjøre to intervensjoner i de neste fokusgruppeintervjuene. Den første intervensjonen var en presentasjon av forside i Budstikka anno 2035, og den andre var «velferds kalkulatoren/roboten».

Intervensjon 1 – sak i Budstikka anno 2035

Vi har hatt tilgang på økonomiske beregninger som viser hvordan kostnader til pleie- og omsorg vil utvikle seg i årene fram mot 2050 (Figur 2, side 3). Vi valgte

å ta utgangspunkt i dette og etablere et tenkt, men realistisk fremtidsbilde av Asker anno 2035.:

- Det er gitt lovhjemmel for mulighet til å ta egenandel på pleie- og omsorgstjenester, inklusive hjemmesykepleie
 - o Tjenestemottakere av hjemmesykepleie i Asker fikk i gjennomsnitt 16 timer hjemmesykepleie i måneden i 2023
- Asker kommune har satset stort på å etablere alternative boligkompleks som fremmer sosiale boformer i nærheten av de 8 kommunesentrene i kommunen. Boligkompleksene har:
 - o Sosiale møteplasser
 - o Verksted og multirom/gjesterom
 - o 1/3 er tilgjengelig via ordinært kommersielt salg
 - o 1/3 er eid av Asker kommune og kan leies til selvkost
 - o 1/3 er deleid av Asker kommune og eier, etter samme modell som OBOS har innført for sine nye prosjekt.

Vi valgte 2035 som årstall fordi dette gir en viss grad av realisme til at det har skjedd store endringer i samfunnet, samtidig som at prognosene viser at demografiutfordringene virkelig vil begynne å utfordre helsetjenestene. Når dette fremtidsbildet er introdusert for deltakerne, blir de presentert for en forside fra lokalavisen Budstikka anno 2035. Forsiden viser to notiser og en hovedsak.

Forside Budstikka

Notis 1

Notis 2

Den første notisen er en invitasjon til å komme på et møte hvor et nytt boligkompleks skal planlegges. Vi ønsket å bruke denne til å utforske deltakernes tanker om denne formen for medvirkning kan påvirke flere til å bytte fra hus til leilighet. Vi ville også utforske om et slikt tiltak ville kunne påvirke gruppen som ikke ville flytte fordi de hadde sitt sosiale nettverk i nærmiljøet. I utformingen av notisen har vi brukt kommunikasjon som nudging ved å ha et sosialt appellerende språk og dermed få det til å fremstå som et attraktivt tilbud.

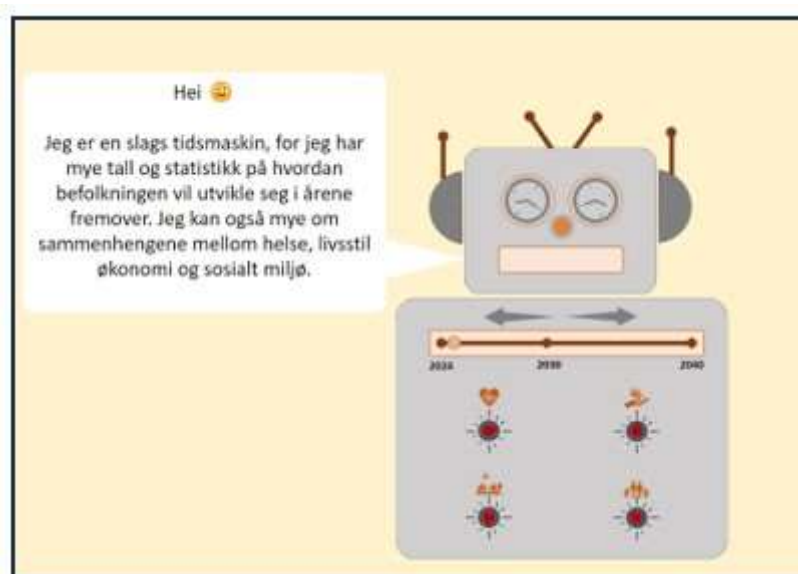
Den andre notisen er informasjon om et nytt boligkompleks er ferdig og klar for innflytting. Notisen beskriver et kompleks hvor mange av utfordringene med parkering og sosiale møteplasser er ivarettatt. Notisen er en del av den primære intervensjonen som var hovedsaken i Budstikka. Denne viser et bilde av dagens ordfører, med en undertittel som sier at Asker kommune innfører egenandel på 300 kr timen for hjemmesykepleie. Dette vil ikke gjelde for de som bor i leiligheter med livsløpsstandard. Her minnet vi også om at innbyggere som får hjemmesykepleie i Asker, i gjennomsnitt får 16 timer i måneden.

Notisen og hovedsaken baseres dels på fysisk- og kommunikasjonsnudging, ved at det er etablert tiltalende alternativ til enebolig som adresserer flere av utfordringene og manglene som vi fant etter den første intervjurunden.

Nyhetssaken om egenandel for helsehjelp, ble laget for å prøve ut hvorvidt trusselen om å tape penger ville kunne gjøre det mer attraktivt å flytte fra hus til leilighet.

Intervensjon 2 – Velferdskalkulatoren

Vi lagde en enkel prototype på «Velferdskalkulatoren», som skulle testes ut på fokusgruppene. Tanken bak velferdskalkulatoren er å tilby et produkt som kan hjelpe til med å løse en utfordring innbyggerne ikke vet at de kommer til å få, i tråd med Furr & Dyer (2014).

Tanken var at velferdskalkulatoren kunne lages som en «tidsmaskin», hvor man har lagt inn tall og statistikk på hvordan befolkningen kommer til å utvikle seg fremover, og den kan også mye om sammenhenger mellom helse, livsstil, økonomi og sosialt miljø. Ønsket verdi er at man kan påvirke innbyggerne til å ønske å planlegge for alderdommen i større grad.

Brukeren får først litt informasjon om den kommende utfordringen, og deretter kommer noen enkle spørsmål knyttet til helse, økonomisk situasjon, og bosituasjon. Når disse er fylt ut kan man sette tidsbryteren på et valgt tidspunkt, fra 2024 – 2040, og få noen forslag som kan øke sannsynligheten for at du vil ha god livskvalitet i året du velger. På denne måten kan man se hvordan livet vil kunne se ut dersom du ikke gjør noen tiltak. Prototypen var laget som en enkel PowerPoint, hvor dialogen fra roboten ble presentert i snakkebobler. Dette var spørreskjemabasert med ulike livsstils variabler. Demonstratoren ble avsluttet etter at siste spørsmål var stilt og hvor respondenten kunne sette tidsbryteren til et valgt år for å få gode råd basert på svarene de hadde lagt inn tidligere.

Testing av prototyper

Vi ønsket å bruke de samme gruppene når vi skulle teste intervensjonene. Da ville vi kunne spore utvikling og endringer på gruppenivå, samtidig som en kjent gruppe ville være tryggere omgivelser og redusere behovet for selvsensur i samtalen. Utfordringer i tid og logistikk gjorde at vi ikke fikk til dette. Alle

deltakere fikk tilsendt invitasjon hvor de skulle krysse av hvilke tider de kunne delta i ny samtale. Noen deltakere meldte at de ikke kunne delta på noen av de foreslåtte tidene, og av de som kunne, var det mange som ikke hadde korresponderende tider. Vi valgte derfor å prioritere å få nok deltakere per intervjudag, deretter å lage gruppene mest mulig like den første runden. Det ble til sammen tre grupper, og vi valgte da å invitere til en ny gruppe blant de som ikke hadde kommet med i den første runden med intervju. Vi vurderte dette som en metodisk styrke for utprøving av intervensjonen, da denne gruppen ikke hadde fått den samme informasjonen og drøftingen som de tre andre gruppene.

Vi hadde ikke testet prototypene før gjennomføring av intervjuene, og vi erfarte at intervensjonen med fremtidsscenario og fiktive saker i Budstikka fungerte godt som utgangspunkt for gruppesamtalen. Underveis i intervjuene justerte vi også på detaljer i notisene og selve hovedsaken, for å se om det påvirket deltakernes respons. Et eksempel er at vi prøvde ulike satser for egenandel ved hjemmesykepleie, for å se om en høyere sats ville endre deltakernes respons.

Den andre prototypen - Velferdskalkulatoren ble kun testet i ett av intervjuene. Dette kom dels av at det hadde gått mye tid til å snakke om den første intervensjonen. Hovedårsaken var at den var ikke moden nok for utprøving. Den var ikke «programmert» med noen respons på inputen som var lagt inn. I stedet ble deltakerne bedt å beskrive hva slags respons som kunne få de til å endre adferd. Det ble lite diskusjon og samtale i gruppa om dette og det kom ikke mye konkrete innspill. Noen syntes ideen var litt gøy, det var smil og latter i gruppen. En deltaker mente at den kan gi falske forventninger til en situasjon så langt frem i tid, da mye kan forandre seg i mellomtiden. En annen mente at konseptet sammen med lenker til mer informasjon, og et godt visuelt uttrykk ville være motiverende, og at ideen var verdt å se videre på. Vi besluttet derfor å parkere denne prototypen og ikke ta den med i de neste intervjuene.

Ny innsikt

I denne delen oppsummerer vi funn og erfaringer fra de fire gruppene etter utprøving av den første prototypen.

Fremtidens Budstikka - notis om medvirkningsmøte

Gruppene responderte positivt på notisen om å bli invitert til møter hvor formålet var informasjon og medvirkning i utforming av nye boligkompleks. Invitasjonene bør tilpasses målrettet for ulike målgrupper, og begynn tidlig i prosessen slik at man kan begynne å forberede seg mentalt på å selge. Det var flere som var usikre på realismen i hvorvidt man ville klare å fange interessen til vennemiljøer – er man egentlig i lik fase og innstilt på å flytte samtidig?

I samtalen om kommunale medvirkningsmøter var det flere som hadde lite tiltro til at det vil være politisk vilje til å regulere mer enn i dag. Det politiske flertallet i Asker mener at markedet skal løse boligutfordringene basert på etterspørsel, og forventer at innbyggerne stiller krav til utbyggerne. I stedet har det blitt bygget arealeffektive klosser med maksimal profitt for øyet. Det er kommunen som må stille krav og sette premisser til utbyggerne som reguleringsmyndighet.

Noen mente at kommunen burde tenke annerledes og mer fleksibelt for gjennomføring av denne typen medvirkning. Det gjelder både tidspunkt – ukedag vs. helg, mulighet for digitale stormøter, bruke moderne VR-teknologi når utbyggingsprosjekter skal presenteres. I tillegg bli flinkere til å gjøre informasjonen tilgjengelig der hvor folk ferdes. Her nevnte flere at stand på kjøpesenter, foreldremøter på skoler og barnehager samt velforeninger kunne være gode arenaer for å invitere til medvirkning.

Når det gjaldt å invitere til medvirkning ble det også nevnt at det vil være store grupper man ikke klarer å få engasjert, og at medvirkning i seg selv kun er attraktivt for de som anser medvirkning som noe viktig. En deltaker sa at: «når noen er veldig engasjerte, får disse andre med seg».

Det var flere som snakket om ulike kanaler for informasjon. Kommunen har både nettsider som asker.kommune.no og aktivitetskalenderen «*Hva skjer i Asker*», informasjonsavisen *Askermagasinet*, samt informasjonsskjermer på innbyggertorgene. Alle disse ble fremhevet som gode informasjonskanaler som treffer ulike målgrupper. Det var uenighet i gruppa knyttet til hvorvidt kommunen burde begynne med oppsøkende, personlig kontakt. Noen ønsket seg dette, mens andre sa de oppfattet det som invaderende. Vi spurte hvordan de ville reagert på personlige henvendelser på brev eller SMS i stedet for at noen kommer og banker på døra. Dette ble positivt mottatt, særlig SMS varsling med lenke til mer

informasjon var noe som deltakerne mente ville kunne treffe, og at de da vil lese informasjonen. Gjennomgående innspill var at man må gjøre flere tiltak samtidig og bruke flere kanaler for å nå bredt frem med informasjon.

Fremtidens Budstikka – Hovedoppslag om egenandel ved hjemmesykepleie

Det ble mer engasjement i gruppene da de ble introdusert for hovedoppslaget om egenandel på hjemmesykepleie. I alle gruppene var det deltakere som utfordret selve premisset for oppslaget og som mente at scenariet som ble tegnet var helt urealistisk; Kommunen ikke ville greie å regulere nok områder til den typen leiligheter som ble beskrevet i prototypen. De kom også inn på at de borgerlige majoritetspartiene i Asker ikke ville ønske å regulere utbygging på denne måten.

Det var flere som mente at prismodellene med mulighet for leie eller del-eie ville gjøre at flere med trang økonomi ville flytte til en slik leilighet. De hadde imidlertid liten tro på at dette ville bli mulig i Asker – scenariet var for godt til å være sant. Noen mente det kunne være mulig hvis kommunen i større grad tok rollen som byggherre. I denne sammenheng var det også noen som påpekte at kommunen burde slutte å regulere områder til enebolig, men kun satse på boligkompleks tilrettelagt for sosiale boformer. Videre var det flere som utfordret knutepunksstrategien til kommunen, og som mente kommunen burde legge denne typen boformer også utenfor de definerte kommunesentrene. De begrunnet dette med at leiligheter har eldre innbyggere som målgruppe. Denne gruppen reiser ikke til og fra jobb i rushtiden, og vil derfor ikke belaste veinettet. Ved å myke opp og lage boligkompleks flere steder, ville dette også kunne gjøre at innbyggere i mindre grad måtte flytte fra et kjent miljø.

Når det gjelder muligheten for å ta egenandel var meningene delte, både innad og på tvers av gruppene. Noe forenklet kan det deles inn i kategoriene *de positive* og *de negative* til sanksjoner. I den første gruppen ble det argumentert med at innbyggere må være med på å ta samfunnsansvar, særlig i krevende tider. Dette innebærer også å være villig til å selge hus å flytte til leilighet, hvis dette kunne frigjøre ressurser og få kabalen til å gå opp. De påpekte da at det måtte foreligge en reell valgmulighet. I denne gruppen var det flere som også mente at egenandelen burde være høyere.

De som var negative til å innføre egenandel, argumenterte med at dette ville være en urettferdig ordning som ville få særlig negativ virkning for de med dårlig økonomi. De mente også at premissene om muligheten for å leie eller del-eie en leilighet var urealistiske. En deltaker uttalte: «Det kommer ikke til å bli bygget nok slike boliger til at alle kan flytte, og da blir det urettferdig med en straff for de som blir igjen». Noen mente det var bedre at alle måtte betale egenandel for hjemmesykepleie, og evt. at man kunne behovsprøve dette ut fra økonomi. Andre foreslo at man kunne legge på en transportavgift, slik at man ville måtte betale mer for hjemmesykepleie om man bodde usentralt.

Det var flere som påpekte det prinsipielle knyttet til å bli tvunget til å flytte. Det er bedre å gjøre de nye boligkompleksene så attraktive at man velger dette som alternativ, fremfor å bli værende i eneboligen sin. Flere sa de regnet seg som engasjerte innbyggere og som tok aktivt del i frivillighet, men at et slikt tiltak ville påvirke motivasjonen til å bidra.

En viktig observasjon fra utprøvingen av budstikka anno 2035, var at deltakerne i liten eller ingen grad klarte å diskutere sakene med utgangspunkt i en 2035-kontekst. Dette til tross for at de flere ganger i løpet av utprøvingen ble minnet om at «nå er vi i 2035» eller «se for dere at vi er i 2035». Slike påminnelser hadde kortvarig effekt, og så gikk samtalen tilbake til å diskutere med utgangspunkt i hvordan dagens samfunn fungerer.

Det er sannsynlig at innbyggere som frivillig registrerer seg til et innbyggerpanel er mer engasjerte og ressurssterke enn gjennomsnittet, noe som også flere av deltakerne pekte på. Denne gruppen kan ha bedre forutsetninger til å tenke over problemer som de ikke kjenner til, og er muligens også friere til å velge egne løsninger når det gjelder bolig og helse. Samtidig gjør dette funnene våre kanskje enda mer spennende; dersom de som har mest ressurser blir bekymret og engasjerte når vi viser dem framtidsscenariet, er det stor mulighet for at andre vil reagere på samme måte.

Anbefaling om realisering

I dette kapittelet vil vi diskutere/drøfte innovasjonsprosjektets innhold og verdi, konklusjon og anbefaling om realisering.

Diskusjon/drøfting

Vi er varsomme med å trekke bastante konklusjoner etter å ha testet prototypene på fokusgruppene. Innsikten vi har fått er basert på samtaler mellom en liten gruppe innbyggere, og det er mulig at vi ville fått andre responser fra andre deltakere.

I løpet av intervjuene har deltakerne blitt presentert for ny kunnskap om et sannsynlig fremtidsscenario som representerer en alvorlig trussel mot deres nåværende forståelse av hvordan fremtiden kommer til å bli. Dette kan både forklare skepsisen til figurene som ble vist, samt tendensen til å ikke forholde seg til fremtidsbildet når de snakket om hvordan de oppfattet prototypene.

Det var ulike ønsker med tanke på å motta informasjon fra kommunen. Noen ville ha artikler i lokalavisen, noen ønsket personlige henvendelser via brev eller SMS, andre igjen mente at personlige henvendelser fra kommunen ved at man kommer fysisk hjem til folk vil kunne fungere. En konklusjon vi kan trekke ut fra dette er at kommunen kan gå bredt ut med informasjon og kampanjer tilpasset ulike målgrupper.

Når det gjelder intervensjon to, velferdskalkulatoren, er det vanskelig å trekke noen konklusjoner. Vi hadde for liten tid, og prototypen ble kun vist frem for én fokusgruppe. Men basert på reaksjonene vi fikk kan det hende at en løsning som krever at man selv er aktiv ved å gjøre valg og finne relevant informasjon kan være en god måte å få oppmerksomhet på. Vi tror fortsatt at denne typen tilnærming vil kunne ha en effekt på noen grupper innbyggere i Asker.

Utprøving av Budstikka anno 2035 hadde lite effekt på hvordan deltakerne oppfattet det å bytte fra hus til leilighet. De som i utgangspunktet var positive, fortsatte å være det, mens det i alle gruppene var noen deltakere som var tydelige på at de ikke ville flytte, selv om kommunen skulle innføre sanksjoner i form av egenandeler. I begge gruppene ble det fremhevet som viktigere å bygge attraktive alternativ. Det kan være at nye og alternative boligformer ikke enda er nok utbredt eller godt nok kjent blant innbyggerne, og at flere vil kunne ønske å flytte til slike hvis flere av disse blir bygget. Men det var særlig to barrierer som kom frem med tanke på å flytte til en leilighet. Den ene var høye priser, noe som er en kjent utfordring for Asker kommune. I handlingsprogrammet for bærekraftig boligutvikling står det at selv om man prøver å få til forskjellige konsepter for

innovative og alternative boformer, er det vanskelig å bygge tilstrekkelig med rimelige boliger.

Den andre store barrieren som skapte overraskende stort engasjement, var muligheter for parkering. Mange eldre er avhengig av bil, og det er viktig at det finnes tilstrekkelig med parkeringsplasser (Asker kommune, 2022). Samtidig har Asker kommune som mål å få ned bilbruken, og bruker parkeringspolitikken som et virkemiddel. Det innebærer at det blir færre parkeringsplasser, både i nye boliger og i offentlige områder (Asker kommune, 2024d). Det kan virke som om deltakerne i fokusgruppene opplever kommunens parkeringspolitikk som tiltak uten mening, og som noe de ikke har hatt mulighet til å påvirke.

Dette kan være medvirkende til misnøyen som ble uttrykt i intervjurunde to, hvor deltakerne satt spørsmålsteget ved kommunens evne til å gjennomføre strategier og planer, og hvordan man samhandler med innbyggerne.

«Det virker som om kommunen har sin egen versjon av samskaping; at innbyggerne bare skal stille opp når det er behov for det».

Tillit er sentralt i et velfungerende, trygt og bærekraftig samfunn. Redusert tillit og deltakelse i demokratiske prosesser beskrives som en utfordring i kommuneplanens samfunnsdel (Asker kommune, 2020a). Gjensidig tillit er en forutsetning for å etablere god samskaping mellom kommunen og innbyggerne. Når man skal samskape kan ikke løsningene være gitt på forhånd av den ene parten. Det er nødvendig å oppleve at innspill og deltakelse har verdi og betydning.

Kommunen befinner seg i et krysspress mellom stigende forventninger til offentlig tjenesteproduksjon på den ene siden, og knapphet på ressurser på den andre (Asker kommune, 2021).

«Jeg føler at politikerne lenker opp til splid mellom seg selv og befolkningen, hvor befolkningen føler at kommunen kommer inn og trekker velferdsteppet bort under beina på oss fordi det passer seg økonomisk»

Dette bekrefter igjen våre antakelser om at man stoler på at velferdssamfunnet er tilgjengelig for oss når vi trenger det, og at man har vanskelig for å innse at dette kan endre seg kraftig i løpet av de neste årene. Det er imidlertid også mulig at reaksjonene vi har drøftet over skyldes at enkelte deltakere kan ha blitt provosert

av selve fremtidsscenarioet og avisartiklene, og at disse til en viss grad provoserte frem misnøyen med kommunen.

I rapporten om bemanningsutfordringer (KS og Spekter, 2022) står det at framtidens bemanningsutfordringer er godt kjent og veldokumentert. Våre funn viser at dette i liten grad gjelder deltakerne fokusgruppene, og dermed trolig også resten av innbyggerne i Asker kommune. Dette er tankevekkende, da innbyggernes tillit til velferdsstaten i stor grad er basert på at det er nok helsepersonell. For å påvirke befolkningens holdninger må de få en forståelse at dette er en alvorlig utfordring i dag som vil forverre seg senere. En slik kunnskap vil kunne mobilisere for endring og motivere for i større grad ta ansvar for egen, fremtidig livssituasjon.

Mennesker blir i varierende grad påvirket av informasjon, og noen er mer påvirkbare enn andre. Vi må derfor finne de riktige verktøyene for påvirkning, som kan endre holdninger og tankegang, og vi må nå de som er påvirkbare, og motivere disse, slik at de kan bidra som påvirkere.

Vi påvirkes av de vi omgås med, og vi ser gjerne til andre i forhold til hvordan vi skal tenke, føle og hva vi skal gjøre (Cialdini, 2001). Hvis vi klarer å påvirke forskjellige målgrupper i Asker kommune, er det sannsynlig at disse påvirker andre videre. Dette kan til sist utgjøre forskjellen mellom suksess og fiasko for prosjektet, da omdømme, hvor noen snakker positivt om et produkt, er et viktigste i forhold til påvirkning (Furr & Dyer, 2014).

Når du står ovenfor usikkerhet, er nøkkelen å vite og forstå hva som vekker oppmerksomheten til målgruppen din, og hva som er de sosiale, emosjonelle og funksjonelle elementene. Deretter kan du bruke dette til å lage en strategi som fungerer, i de kanalene målgruppen er (Furr & Dyer, 2014). Det er også viktig å huske på at influensere i stor grad kan påvirke andre, og hjelpe til med å skape legitimitet og oppmerksomhet.

Konklusjon

Vi har undersøkt hvordan Asker kommune på best mulig måte kan forberede innbyggerne på utfordringene som kommer i kjølvannet av demografiendringene og en stor økning av antall eldre i befolkningen. Vi har søkt etter kunnskap rundt

hvordan man kan finne tilnærminger som kan påvirke innbyggerne til å gjøre bevisste valg, og dermed være bedre rustet for fremtiden.

Vi har brukt fokusgruppeintervjuer for å få innsikt, samt intervjuet fageksperter i Asker kommune som jobber med demografiutfordringen, og hentet inn relevant forskning og informasjon rundt demografiutfordringene.

De viktigste funnene fra innsiktsarbeidet er at innbyggerne ikke er klar over utfordringen vi står ovenfor, og hvilke konsekvenser det vil kunne få for befolkningen. Våre undersøkelser viser vi forventer at velferdssamfunnet stiller opp for oss når det er behov for det, og at kommunen har en sentral rolle i å sørge for at vi får en god alderdom. Å endre på disse holdningene, og nå frem med viktig informasjon tidlig nok og bredt nok, er en stor utfordring for Asker kommune.

Ut fra våre funn er vår anbefaling at Asker kommune fremover må satse mer på aktiv og målrettet kommunikasjon tilpasset ulike grupper innbyggere. Dette innebærer både å benytte flere kanaler for kommunikasjon, men også å jobbe mer med å identifisere ulike målgrupper.

På bakgrunn av hvor stor barriere WHO (*WHO's Work on the UN Decade of Healthy Ageing*, 2021) definerer alderisme som, og tilbakemeldinger fra fokusgruppeintervjuene, anbefaler vi videre at man retter informasjonskampanjer mot hele befolkningen i Asker kommune, ikke kun den eldste gruppen.

Forskning viser også at det er vanskelig å forholde seg til ting som skjer for langt frem i tid, noe som underbygges av våre funn. Det er derfor viktig med jevnlig, målrettet informasjon ut til innbyggerne der de er.

Asker kommune bør eksperimentere og tenke utenfor boksen både når det gjelder hvilke former for kommunikasjon og kanaler som kan fungere for å få innbyggerne til å tilegne seg informasjon og kunnskap.

Hvis Asker kommune klarer å arbeide godt med disse temaene tror vi at dette vil øke innbyggernes tillit til kommunen. Tillit mellom kommunen og innbyggerne er avgjørende for et velfungerende samfunn, og det er nødvendig at innspill og deltakelse oppleves som verdifulle for å etablere god samskaping. Vi tror gode samskapende prosesser mellom ulike aktører er nødvendig for å finne løsninger på demografiutfordringene.

Etter vår mening krever dette et tettere samarbeid mellom de ulike delene av kommunen, spesielt mellom kommunikasjonsseksjonen og tjenesteområdene Velferd, Medborgerskap og Samfunnsutvikling. Man må gå bredt ut med ulike typer informasjon for å nå frem med budskapet og oppnå en holdningsendring i befolkningen.

Litteraturliste

Accenture Song. (2023). *Accenture Life Trends 2023*.

<https://www.accenture.com/content/dam/accenture/final/capabilities/song/marketing-transformation/document/Accenture-Life-Trends-2023-Full-Report.pdf>

Agenda Kaupang. (2022). *Helhetlig boligtrapp i Asker kommune*.

<https://asker.digdem.no/file/clajod0r20bba170tb26sf1ml>

Aldersvennlig Norge. (2023). Planlegge litt. *Planlegge litt*.

<https://www.planleggelitt.no/gode-rad/>

Andersen, Tom. (1987). *The Reflecting Team: Dialogue and Meta-Dialogue in Clinical Work*. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1987.00415.x>

Asker kommune. (2020a). *Kommuneplan for Asker 2020-2032, Samfunnsdelen*.

https://www.asker.kommune.no/contentassets/4285d484ae194d8bae76e80908df1230/asko0145_kommuneplan_oktober_2020_nett.pdf

Asker kommune. (2020b). *Virksomhetsstyring Asker kommune*.

Asker kommune. (2021). *Temaplan medborgerskap*. Asker kommune.

Asker kommune. (2022). *Temaplan Leve hele livet—I et aldersvennlig Asker*.

<https://pub.framsikt.net/plan/nyeasker/plan-0397809c-944d-4cbb-8efa-780cda981cbf-5293>

Asker kommune. (2023). *Handlingsprogram 2024-2027*.

<https://www.asker.kommune.no/contentassets/33055f6274fd437f858bbc20c074a890/handlingsprogram-2024-2027.pdf>

Asker kommune. (2024a). *Digitalt innbyggerpanel i Asker kommune*. Asker

kommune. [https://www.asker.kommune.no/om-asker-](https://www.asker.kommune.no/om-asker-kommune/innbyggerpanel/)

[kommune/innbyggerpanel/](https://www.asker.kommune.no/om-asker-kommune/innbyggerpanel/)